

УДК 81'(374.3:371:373.7)=112.2

НІМЕЦЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОЛЬОРОНАЗВОЮ BLAU: ІДЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кулик Н.Д.

У статті аналізується розробка німецьких фразеологізмів з кольороназвою blau в ідеографічному словнику. Запропоновано рекомендації щодо репрезентації досліджуваних фразеологізмів в ідеографічному словнику.

Ключові слова: фразеологізм, кольороназва, ідеографічний словник, тематична група.

В статье анализируется разработка немецких фразеологизмов с цветообозначением blau в идеографическом словаре. Предложены рекомендации относительно репрезентации исследуемых фразеологизмов в идеографическом словаре.

Ключевые слова: фразеологизм, цветообозначение, идеографический словарь, тематическая группа.

The article focuses on the interpretation of the German phraseological units with the color component blau in the ideographic dictionary. The recommendations for the representation of the phraseologisms under research in the ideographic dictionary have been formulated.

Key words: phraseologism, color component, ideographic dictionary, thematic group.

Постановка загальної проблеми. Фразеологія базується на багатому історичному досвіді народу, вбирає в себе уявлення, пов'язані з трудовою діяльністю і культурою людей. Завдяки компресії суспільного досвіду у фразеологічних одиницях (далі – ФО) найбільш яскраво проявляється національно-культурна специфіка мови, її зв'язок з матеріальним життям і духовними цінностями народу, його історією та звичаями [1, с. 116; 2, с. 142; 3, с. 161]. Фразеологізми відображають національно-культурну специфіку мови всім словокомплексом або окремими маркованими складниками [4, с. 282]. До етимологічно маркованих у складі фразеологізмів належить кольоропозначувальний компонент [5, с. 156; 6, с. 166]. Продуктивною у складі фразеологічних одиниць сучасної німецької мови є кольороназва blau 'блакитний/синій' [7, с. 2–3].

Кольори посідають виняткове місце в символіці. Феномен кольору є ознакою матеріальних предметів, хоча сам колір не належить до матеріального світу. Колір – це властивість світла, що, відбиваючись і поглинаючись, розпадається на хвилі різної довжини, які в межах видимого діапазону сприймаються людським оком як різні кольори.

Розуміння кольору і пов'язані з ним асоціації ґрунтуються на віковичних традиціях певного етносу [8, с. 101; 9, с. 277]. Вивчення символіки кольору допомагає виявити специфічні риси кольорів, що притаманні німецькій лінгвокультурній традиції. У

діахронічному аспекті досліджувалися розвиток системи кольоро- і світлопозначень у німецькій мові [10]; лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові [11]; позначення синього, жовтого кольорів у середньовісній німецькій мові [12; 13]; колір як матерія, знак і проекція у середньовіччі [14].

Словник – пам'ятка мови та думки народу – є важливим соціальним явищем, пов'язаним із розвитком міжнародних зв'язків та еволюцією суспільства [15, с. 5]. Тлумачення семантики фразеологічних одиниць та принцип упорядкування фразеологізмів визнаються складною проблемою у лексикографії [16, с. 20]. Вичерпна передача аспектів значення німецьких фразеологізмів із кольороназвою сприятиме оволодінню "мовною картиною світу саме цієї національної мови як системою бачення її світу" [17, с. 41].

Сучасні дослідження у німецькій фразеографії звертаються до ономаціологічного принципу подачі мовних одиниць [SdR, с. 263], завдяки якому послідовніше кодифікуються аспекти семантики ФО [18, с. 15], що відповідає потребам відродження та оновлення національного духовного багатства народів [19, с. 328]. Проте розробка німецьких фразеологізмів із кольороназвою blau в ідеографічному словнику висвітлена недостатньо.

Таким чином, актуальність розвідки зумовлена спрямованістю наукових праць у галузі фразеології

на поглиблене вивчення семантики фразеологізмів із кольороназвою *blau* та на визначення оптимального принципу розміщення досліджуваних мовних одиниць у словнику.

Метою роботи є аналіз розробки німецьких фразеологізмів із кольороназвою *blau* в ідеографічному словнику. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань: сформувати корпус досліджуваних мовних одиниць німецької мови; інвентаризувати німецькі фразеологізми із кольороназвою *blau* за належністю до функціональних стилів; пояснити співвіднесеність між граматичною класифікацією виокремлених фразеологізмів та їх лексикографічним витлумаченням; дати огляд ідеографічних словників у германістиці; проаналізувати фіксацію німецьких фразеологізмів із кольороназвою *blau* у словнику H. Schemann "Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten"; сформулювати рекомендації щодо репрезентації німецьких фразеологізмів із кольороназвою *blau* в ідеографічному словнику.

Об'єкт дослідження – німецькі фразеологізми з кольороназвою *blau*. Предмет розвідки – особливості розробки досліджуваних мовних одиниць в ідеографічному словнику. Матеріал дослідження складають 35 німецьких фразеологізмів з кольороназвою *blau*, дібрані шляхом суцільної вибірки із словників сучасної німецької мови.

Керуючись широким розумінням обсягу фразеології та положенням про ядро, периферію й перехідну зону фразеологічного фонду сучасної німецької мови [20–24], формуємо корпус досліджуваних мовних одиниць. Вживаємо такі позначення: для ядра – "ідіома" [25], для периферії – "фразеологічне словосполучення" [22], для перехідної зони – "фразеологізоване (серійне) утворення" [24]. Водночас поділяємо думку В.М. Телії про умовність та рухомість меж фразеології.

Отже, серед 35 німецьких фразеологізмів із кольороназвою *blau* виокремлюємо: 1) ідіоми, яким властива повна семантична монолітність компонентів: *blaue Bohnen* [RSR, с. 114] "кулі, свинцевий горох"; 2) фразеологічні словосполучення, компоненти яких зберігають семантичну розчленованість: *blau sein wie ein Veilchen/wie eine Frostbeule/wie eine (Strand)haubitze/wie eine Strandkanone/wie (zehn)tausend Mann/wie ein Eckhaus* у.д. [RSR, с. 114] "бути п'яним як ніч/як дим/як хлющ/як чіп" (досл. "бути синім як фіалка/як обморожене місце/як гаубиця (на пляжі)/як гармата на пляжі/як (десять) тисяч людей/як крайній будинок і т.д.");

3) фразеологізовані утворення, одна частина яких переосмислена, а інша виступає у прямому значенні: *zur Blaubohnenernte treiben* [НУФС, с. 107] "вирушати на війну, на фронт" (досл. "гнати на урожай синьої квасолі").

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що німецькі фразеологізми із кольороназвою *blau* належать до розмовного стилю. 28 (80%) ФО мають позначку "ugs./розм.": *ins Blaue reden* (schwatzen) [НУФС, с. 107] розм. "верзти дурниці"; *ins Blaue hinein träumen* (phantasieren) [НУФС, с. 107] розм.

"поринути у пустопорожні мрії". 2 (6%) ФО супроводжуються позначками "geh./висок." і "поет.", які свідчать про "підвищене" стилістичне забарвлення: *die blaue Blume* [НУФС, с. 106] (поет.) "блакитна квітка"; *die blaue Stunde* [НУФС, с. 106] (geh.) "вечір, сутінки". У 5 (14%) ФО позначка відсутня: *blau reden* [НУФС, с. 106] "брехати"; *der blaue Planet* [RSR, с. 114] "Земля". Це нейтральні фразеологізми, які не мають стилістичного забарвлення та можуть використовуватися у різних функціональних стилях.

Доведено, що співвіднесеність фразеологізму з певною частиною мови і виконання ним синтаксичної функції в реченні впливають на структуру його тлумачення [26, с. 17–19]. Згідно з граматичною класифікацією ФО [23, с. 41–42; 25, с. 181] серед німецьких фразеологізмів з кольороназвою *blau* представлені такі розряди досліджуваних мовних одиниць: а) субстантивно-ад'єктивні ФО: *blaue Jungen* (Jungs) [RSR, с. 114] (розм.) "матроси"; *die blaue Stunde* [RSR, с. 114] (geh.) "вечір, сутінки"; б) адвербіальні ФО: *ins Blaue* (hinein) [НУФС, с. 107] (розм.) "1. навмання; 2. де прийдетьсяся; 3. просто так, з доброго дива, невідомо для чого, без будь-якої мети; 4. по-пустому (базікати); 5. невиразно, туманно (пообіцяти); безпредметно (мріяти)"; в) дієслівні ФО: *blauen Montag machen* [НУФС, с. 106] (розм.) "прогуляти, не вийти на роботу в понеділок"; *j-m blauen Dunst vormachen* [RSR, с. 163] (розм.) "морочити голову, замилювати очі, напускати туману кому-н."; *das Blaue vom Himmel herunter lügen/schwindeln* [RSR, с. 114] (розм.) "плести нісенітницю, брехати, намолоти сім мішків гречаної вовни"; г) вигуківні ФО: *(na), so blau!* [НУФС, с. 106] (розм.) "таке! такі вигадки! ти мене за дурня вважаєш! Нічого розумнішого не придумав!" Отже, приклади фразеологізмів з кольороназвою *blau* підтверджують, що словникова дефініція еквівалентна частині мови, з якою співвідноситься ФО.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики визначальною рисою лексикографії визнають "синтез філології й культури" та її "комплексний характер", що проявляється в єдності історико-філологічного, гносеологічного та семантико-лексикологічного аспектів. Задачі, що вирішуються за допомогою словників, охоплюють різноманітні галузі науки та практики: викладання рідної та іноземної мов, переклад, лінгвокраїнознавство, теорія та практика машинного перекладу, теорія масової комунікації, проблеми штучного інтелекту, проблеми управління, соціологія, етнографія, поетика тощо [15, с. 9]. Словники диференціюють за кількістю мов, охопленням лексики, обсягом, за оформленням та деталізацією інформації, функціональною спрямованістю, порядком лексичного опису матеріалу, за культурологічним поглядом.

Особливим різновидом лінгвістичних словників є ідеографічні словники "із понятійною диференціацією лексики за певними тематичними групами різного ступеня узагальнення й кількості" [21, с. 325]. У лінгвістиці стало актуальним дослідження ФО за тематичними групами, що сприяє розкриттю системних зв'язків у фразеології [19, с. 330; 18, с. 9; 20, с. 325]. Хоча алфавітний спосіб розміщення є домінуючим у сучасній лексикографії, він останнім

часом критикується як недосконалий, як такий, що лише вихоплює лексику із системи мови замість того, щоб вичерпно її (лексику) репрезентувати [29, с. 52; 30, с. 29;]. Ідея впорядковувати лексичний запас мови за протилежним алфавітному ідеографічним принципом не є новою в мовознавстві: в більшості країн ідеографічно впорядковані словники, пов'язані з глосографією, передували словникам, упорядкованим за алфавітом [31, с. 67; 30, с. 29–35]. Для створення ідеографічного словника слід насамперед мати повний і точний список слів-понять певної мови та їх класифікацію [32, с. 291]. Наприклад, Ш. Баллі розрізняв 297 категорій [33], Ф. Дорнзайфф поділяв 20 основних категорій на 20-90 понять [30].

Опис фразеологічного складу мови за ономазіологічним принципом ускладнюється через розбіжності у складі термінології на позначення ієрархічних ланок ідеографічної класифікації ФО [19, с. 330; 27, с. 11]. Загальновживаним у сучасному мовознавстві став термін “фразеологічна мікросистема”, яким позначають невеликі за кількісним складом угруповання ФО, наприклад, синонімічний ряд, семантичну групу (об'єднання двох і більше синонімічних рядів), семантичне поле (об'єднання двох і більше семантичних груп [27, с. 12]. Під фразеологічною макросистемою розуміють численні за кількісним складом угруповання ФО [Там само, с. 11].

В ідеографічному словнику “*Moderne deutsche Idiomatik*” (В. Фрідеріх) фразеологізми подаються в 30 категоріях, у кожній категорії вони групуються в алфавітному порядку з урахуванням принципу ієрархії частин мови. Практика викладання німецької мови свідчить, на думку автора, про полегшене розуміння та засвоєння ФО, поданих за таким логічним принципом. Проте ідеографічному принципу частково суперечать етимологічний і алфавітний принципи. Так, за етимологічним принципом, фразеологізм “*durch die Lappen gehen*” слід було б віднести до розділу “Охота”. Користувач не шукає тиме реєстрове слово “*Lappen*” ганчірка у розділі “Охота”, тому автор подає реєстрове слово “*Lappen*” розділі “Будинок та облаштування квартири” [MDI, с. 10]. Одночасне використання алфавітного та ідеографічного принципу призводить, на думку Г. Бургера, до нелогічного складу груп [23, с. 41].

Проте зручність використання словників, укладених за ономазіологічним принципом, незаперечна. Фразеологізми, згруповані за певними темами, полегшують вивчення німецької мови [34, с. 3].

Проаналізуємо подачу німецьких фразеологізмів із кольороназвою *blau* у ідеографічному словнику Н. Схемманн “*Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*” (далі – *SdR*). Зазначимо, що із 35 досліджуваних мовних одиниць у словнику *SdR* зареєстровано 8 ФО.

Словник фіксує фразеологізми, що означають “напитися/бути п'яним” (*ganz schön blau sein, blau wie ein Veilchen sein, veilchenblau sein* у розділі “*Präferenzen*”, група “*Genuss*”, підгрупа “*sich betrinken, betrunken*” [*SdR*, с. 224].

Фразеологізм *eine Fahrt ins Blaue* зі значенням “від'їжджати” наводиться у розділі “*Zeit, Raum, Bewegung, Sinnesdaten*”, група “*Raum, Bewegung*”,

підгрупа “(ver-)reisen” [*SdR*, с. 21]. У цьому розділі, у групі “*Sinnesdaten*”, підгрупа “*frieren – schwitzen*” зареєстрована ФО (*richtig*) *blaufgefroren sein* [*SdR*, с. 26].

ФО *das Blaue vom Himmel herunterlügen* “брехати” віднесено до розділу “*Physiognomie des Menschen*”, група “*moralisches Erscheinungsbild*”, підгрупа “*falsch: unwahrhaftig, unwahr; Ausrede*” [*SdR*, с. 67].

У розділі “*Stellung zur Welt*”, але у різних двох групах зафіксовано 4 фразеологізми з кольороназвою *blau*. У групі “*Reden, Schweigen*”, у підгрупі “*reden*” зареєстрована ФО *das Blaue vom Himmel herunterreden/herunterschwätzen* [*SdR*, с. 119]. До групи “*Handeln*” віднесено 3 ФО: до підгрупи “*wortbrüchig, unzuverlässig*” входить фразеологізм *im das Blaue vom Himmel versprechen* [*SdR*, с. 130]. До підгрупи “*ungeplant*” – ФО *ins Blaue hinein handeln/planen/reden* та *ins Blaue hinein schießen* [*SdR*, с. 133].

Отже, досліджувані 8 ФО мають лексикографічну позначку, у кожній підгрупі наведено синонімічний ряд. Проте назва підгрупи, до якої включено фразеологізм, далека від словникової дефініції цієї ж фразеологічної одиниці у тлумачному словнику. Також відсутня ілюстративна частина з прикладами вживання фразеологізмів: користувач словника матиме труднощі під час вибору фразеологізму.

Пропонуємо об'єднати німецькі фразеологізми з кольороназвою *blau*, які не зареєстровані у словнику “*Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*” (Schemann H.), у такі 15 тематичних груп.

1. Професія: *blaue Jungen (Jungs)* [RSR, с. 114; НУФС, с. 106] розм. “матроси”.

2. Стан здоров'я: *j-n grün und blau schlagen* [RSR, с. 278]; *j-m wird es grün und blau vor Augen* [RSR, с. 278]; *ein blaues Auge* [НУФС, с. 54] розм. “підбите око, синець”; *j-n blau und grün schlagen* [НУФС, с. 106] розм. фам. “побити кого-н., надавати стусанів, нам'яти боки кому-н.”.

3. Переляк: *mit einem blauen Auge davonkommen* [RSR, с. 67; НУФС, с. 141] розм. “легко відбутися, відбутися легким переляком”.

4. Мрійливість: *die blaue Blume* [НУФС, с. 106] поет. “блакитна квітка” (втілення нездійснених мрій, символ романтизму); *sein blaues Wunder erleben* [RSR, с. 819; НУФС, с. 332] розм. “почути, побачити що-н. дивовижне”; *ins Blaue hinein träumen (phantasieren)* [НУФС, с. 107] розм. “поринути у пустопорожні мрії”.

5. Походження: *blaues Blut* [НУФС, с. 106] ірон. “блакитна кров” (дворянське походження).

6. Військова справа/війна: *blaue Bohnen* [RSR, с. 114; НУФС, с. 106] військ. розм. “кулі, свинцевий горох” (у давні часи кулі були круглі, їх відливали з свинцю, а він мав синюватий відтінок); *zur Blaubohnenernte treiben* [НУФС, с. 107] “вирушати на війну, на фронт”; *ins Blaue hinein schießen* [НУФС, с. 107] розм. “стріляти навмання”.

7. Робота/робочі справи: *blauer Brief* [RSR, с. 113; НУФС, с. 106] розм.

“1. офіційне письмове повідомлення про звільнення з роботи, про відставку. 2. лист зі школи, у якому батьків повідомляють про неуспішність учня”; *blauer Montag* [RSR, с. 113; НУФС, с. 106] розм.

“самовільне нез’явлення на роботу в понеділок, прогул у понеділок”; *blauen Montag machen* [НУФС, с. 106] розм. “прогуляти, не вийти на роботу в понеділок”; *j-d macht blau* [НУФС, с. 107] розм. фам. хто-н. “прогулює, не виходить на роботу”.

8. Невизначеність: *die blaue Feme* [НУФС, с. 106] розм. “туманна далечінь, невизначеність, невиразність”; *etw. geht ins Blaue* [НУФС, с. 107] розм. що-н. – “стрибок у невідомість”; *ins Blaue (hinein)* [НУФС, с. 107] розм. “1. навмання; 2. де прийдеться; 3. просто так, з доброго дива, невідомо для чого, без будь-якої мети; 4. по-пустому (базікати); 5. невіразно, туманно (пообіцяти); безпредметно (мріяти)”.

9. Планета: *der blaue Planet* [RSR, с. 114] “die Erde”.

10. Частина дня: *die blaue Stunde* [RSR, с. 114; НУФС, с. 106] (geh.) “вечір, сутінки”.

11. Брехня/брехати: *blau reden* [НУФС, с. 106] “брехати”; *j-n blau anlaufen lassen* [НУФС, с. 106] розм. “обдурити кого-н.”; *j-m blauen Dunst vormachen* [RSR, с. 163; НУФС, с. 159] розм. “морочити голову, замилювати очі, напускати туману кому-н.”; *das Blaue vom Himmel herunter schwören* [НУФС, с. 107] розм. “клястись на чому світ стоїть”.

12. Злість/злити: *j-n blau und grün (blau) ärgern* [НУФС, с. 106] розм. фам. “роздратовувати, допикати до живого кого-н., дошкуляти кому-н.”.

13. Нісенітниця: *ins Blaue reden (schwatzen)* [НУФС, с. 107] розм. “верзти дурниці”.

14. Помилитися: *ins Blaue treffen* [НУФС, с. 107] розм. “промахнутися, попасти пальцем у небо”.

15. Вигук обурення: (па), *so blau!* [НУФС, с. 106] розм. “таке! такі вигадки! ти мене за дурня вважаєш! Нічого розумнішого не придумав!”

Висновки і перспективи подальших розвідок. Із назв тематичних груп випливає, що німецькі фразеологізми з кольороназвою *blau* відображають емоційний стан чи емоційну реакцію людини. Фразеологізми з кольороназвою образно висловлюють почуття та риси поведінки людини, відображають національно-культурну своєрідність певного народу, відтворюють особливості мовної картини світу.

Реєстр фразеологізмів ідеографічного словника німецької мови повинен складатися з урахуванням широкого обсягу розуміння фразеології. Такий підхід до укладання ідеографічного словника означає більш клопітку роботу. Фіксуєючи німецькі фразеологізми з кольороназвою *blau* в ідеографічному словнику, доречно врахувати такі рекомендації. Повному тлумаченню значення фразеологізму сприятимуть, окрім лексикографічної позначки та синонімічного ряду, влучна назва тематичної групи, вичерпна словникова дефініція та, за потреби, етимологічний коментар.

Перспективним вбачається дослідження німецьких фразеологічних одиниць з кольороназвами у площині концептуального аналізу, який дозволить змоделювати цілісний ментальний комплекс, адекватний потребам користувача словника. Вивчення фразеологізмів з кольороназвами у німецькомовній діалектній картині світу може бути також подальшим напрямом розвідки.

Література

1. Крапотина Т. Г. Лингвокультурологическое описание фразеологических единиц: коннотативный и символический аспекты / Т. Г. Крапотина // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського – Серія “Філологія. Соціальні комунікації” : наук. журнал. – Сімферополь : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2009. – Т. 22 (61). – № 4 (2). – С. 114–120.
2. Приходько А. И. Этнокультурный компонент фразеологических единиц / А. И. Приходько // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія “Філологія. Соціальні комунікації” : наук. журнал. – Сімферополь : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2009. – Т. 22 (61), № 4 (2). – С. 140–143.
3. Шевцова Н. О. Використання потенціалу фразеологічних одиниць з національно-культурною семантикою в процесі формування соціокультурної компетенції / Н. О. Шевцова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – № 11 (79). – С. 160–166.
4. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
5. Кулик Н. Д. Семантика німецьких адвербіальних фразеологізмів у лексикографічному висвітленні: денотативний та конотативний аспекти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Кулик Надія Дмитрівна. – Київ, 2007. – 197 с.
6. Мельник Л. В. Концептуалізація кольорів у фразеології / Л. В. Мельник // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – № 11 (79). – С. 166–174.
7. Зубач О. А. Національно-культурна своєрідність семантики фразеологічних одиниць з колористичним компонентом у сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Зубач Оксана Анатоліївна. – Донецьк, 2007. – 18 с.
8. Куликова В. Г. Кольори у французькій мові: їх символіка та функціонування / В. Г. Куликова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету LINGUAPAX-VIII. Педагогіка. Філологія. Психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 14. – С. 101–104.
9. Пастушенко Т. В. Мовна гармонія кольору: досвід лінгвоестетичного аналізу / Т. В. Пастушенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – Вип. 17. – С. 277–284.

10. Ус Ю. М. Розвиток системи кольоро-і світлопозначень у німецькій мові XVI–XIX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Ус Юлія Миколаївна. – Донецьк, 2009. – 21 с.
11. Козак Т. Б. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові (діахронічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Козак Тетяна Борисівна. – Одеса, 2002. – 18 с.
12. Огуй О. Д. Позначення жовтого кольору в середньовісній німецькій мові / О. Д. Огуй // Наукові записки. Серія “Філологічна”. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22–23 квітня 2010 року “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість”. – Острогоз : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Вип. 14. – С. 18–27.
13. Огуй О. Д. Позначення синього кольору в середньовісній німецькій мові / О. Д. Огуй // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – 2010. – Вип. 51. – С. 7–11.
14. [Електронний ресурс]. – <http://farbiges-mittelalter.de>. – Назва з екрану.
15. Городецкий Б. Ю. Проблемы и методы современной лексикографии / Б. Ю. Городецкий // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1983. – Вып. XIV. – С. 5–22.
16. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К. : Наук. думка, 1989. – 155 с.
17. Денисенко С. Проблеми взаємодії мови і культури в сучасній лінгвістичній науці / С. Денисенко // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі : зб. наук. пр. / за ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007.
- Ч. 1 : Лінгвістична семантика. Фразеологія. – 2007. – С. 40–41.
18. Парина И. С. Представление семантики фразеологизмов в идеографическом словаре (на материале немецких идиом семантического поля “речевая деятельность”) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. фил. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки (немецкий)” / Парина Ирина Сергеевна. – М., 2009. – 26 с.
19. Поліщук В. Л. Структурно-семантичне моделювання у межах фразеосемантичного ряду “перебувати у стані незначного сп’яніння внаслідок вживання алкоголю” на матеріалі німецької, англійської та української мов / В. Л. Поліщук // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – К. : Логос, 2010. – Вип. 18. – С. 328–338.
20. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : учебник / Кунин Александр Владимирович. – 2-е изд., перераб. – М. : Высш. шк. ; Дубна : Феникс, 1996. – 381 с.
21. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Телия Вероника Николаевна. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
22. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / Stepanowa M. D., Černyševa I. I. – М. : Высш. шк., 1986. – 247 с.
23. Burger H. Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen / Burger Harald. – Berlin, 1998. – 224 s.
24. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / Fleischer Wolfgang. – 2. Aufl. – Tübingen : Max Niemeyer, 1997. – 299 s.
25. Idioms: Motivation and etymology / D. Dobrovolskij, E. Piirainen // Yearbook of Phraseology 2010. Volume 1, Editor Koenraad Kuiper. – De Gruyter Mouton. – P. 73–96.
26. Белоноженко В. М. Фразеологическое значение и способы его разработки в словаре : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. фил. наук : спец. 10.02.02 “Русский язык” / Белоноженко Вера Максимовна. – К., 1984. – 24 с.
27. Прадід Ю. Ф. Проблеми фразеологічної ідеографії : автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”, 10.02.02 “Російська мова” / Прадід Юрій Федорович. – Дніпропетровськ, 1997. – 50 с.
28. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
29. Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. Versuch eines Ordnungsschemas / Hallig R., von Wartburg W. – Berlin : Akademie, 1963. – 316 s.
30. Domseiff F. Einleitung. Wortschatzdarstellung und Bezeichnungslehre // Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen. – 8., völlig neu bearb. und mit einem vollständigen Zugriffsregister versehene Auflage von Uwe Quasthoff. – Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2004. – S. 29–66.
31. Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем / Володимир Анатолійович Широков. – К. : Наукова думка, 2004. – 327 с.
32. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.
33. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли ; пер. с франц. К. А. Долинина. / под ред. Е. Г. Эткинда. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1961. – 394 с.
34. Малахова А. М. 400 наиболее употребительных немецких идиом : Тематический словарь / Анастасия Михайловна Малахова. – М. : Айрис-пресс, 2009. – 96 с.

Лексикографічні джерела

- НУФС Німецько-український фразеологічний словник : в 2 т. /уклад. : В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981.*
Т. 1 : А–К. – 1981. – 416 с.
Т. 2 : Л–З. – 1981. – 382 с.
RSR Der Duden in 12 Bd. : Das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. und bearb. von G. Drosdowski u. W. Scholze-Stubenrecht]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1992. – Bd. 11 : Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – 864 s.
MDI Friederich W. Moderne Deutsche Idiomatik. Systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen. – 5. Aufl. – München : Max Hueber, 1995. – 565 s.
SdR Schemann H. Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. Unter Mitarbeit von Renate Birkenhauer. – Stuttgart ; Dresden : Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung, 1992. – 428 s.